

idrak

Dini Arařtırmalar Dergisi / Journal of Religious Studies
Cilt / Volume-2 • Sayı / Issue-2 • Aralık 2022

Cilt | Volume: 2 • Sayı | Issue: 2
15 Aralık | December 15, 2022

Ed. Recep Kaymakcan. Çokkültürlülük Eğitim, Kültür ve Din Eğitimi. İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2006, 229 sayfa.

Meryem Karataş

Dr. Öğr. Üyesi, Sakarya Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Sakarya/
Türkiye.

Assistant Professor, Sakarya University, Faculty of Education, Sakarya/
Turkey.

karatasmeryem5@gmail.com
ORCID: 0000-0001-2345-6789

Makale Bilgisi | Article Information

Makale Türü | Article Type: Kitap Değerlendirmesi | Book Review

Geliş Tarihi | Date Received: 3 Ağustos | August 2022

Kabul Tarihi | Date Accepted: 14 Kasım | November 2022

Yayın Tarihi | Date Published: 15 Aralık | December 2022

Atıf | Cite as

Karataş, Meryem. "Ed. Recep Kaymakcan. Çokkültürlülük Eğitim, Kültür ve Din Eğitimi. İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2006, 229 sayfa". *İdrak Dini Araştırmalar Dergisi* 2/2 (Aralık 2022), 403-411.

İntihal | Plagiarism

Bu çalışma hakem değerlendirmesinden geçmiş, bir intihal yazılımı ile taranmıştır. İntihal yapılmadığı tespit edilmiştir.

This article has gone through a peer review process and scanned via a plagiarism software. No plagiarism has been detected.

Telif | Copyright ©

idrak'te yayımlanan çalışmaların telif hakları yazarlarına aittir.
The copyrights of articles published in *idrak* belong to their authors.

Published by Giresun Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi
Giresun University Faculty of Islamic Sciences, 28200, Giresun, Türkiye.

Ed. Recep Kaymakcan. Çokkültürlülük Eğitim, Kültür ve Din Eğitimi. İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2006, 229 sayfa.

Öz

Herhangi bir konunun gündeme gelmesi bu konudaki problemin bireysel ve toplumsal alanda karşılığını bulmasıyla doğru orantılıdır. Kültürel ve dinsel farklılıkların pratik hayattaki karşılaşmalarında yaşanan zorluklar, çokkültürlülük sorunsalının eğitim ve din eğitimi bağlamında ele alınmasında etkili olmuştur. Aslında tarihin her döneminde farklı kültürlerin yakın temasta olması görülen bir durumdur. Son yıllarda bu durumun farklı algılanmasında alt kültürlerin hâkim kültür karşısındaki duruşunun değişmesinin yanı sıra kültürel çeşitliliğe olan bakış açısının değişmesi de bir nedendir. Bu kitapta sadece çokkültürlülük değil, eğitimin bu kavrama olan yaklaşımının tarihsel süreci de ele alınmaktadır. Eğitim ortak bir kültür oluşturmalarının neresinde durmaktadır? Eğitimin amaçları arasında kültürlenme süreci olması mı kültürlerin muhafazası mı önemlidir? Bu gibi sorular kitabı okurken akla gelecek temel sorulardan bir kaçısıdır?

Anahtar Kelimeler: Eğitim, Din Eğitimi, Çokkültürlülük

Çokkültürlülük kavramını kültür kelimesinden bağımsız olarak ele almak mümkün değildir. Nispeten yeni bir kavram olan çokkültürlülük için birbirinden farklı tanımlar vardır. Tanıtımı yapılan eserde kültür ve çokkültürlülük ile ilgili değişik bakış açıları ve tanımlar mevcuttur. Eserden bağımsız olarak çokkültürlülük kavramının tarihsel süreç içinde ortaya çıkma nedenleri arasında sanayileşme, sosyo-ekonomik düzende iş gücüne duyulan ihtiyaç nedeniyle gelir seviyesi düşük olan ülkelerden zorunlu ya da isteğe bağlı göçler, küreselleşmenin toplum üzerindeki etkisi ve son yıllarda yaşanan mülteci sorunu sayılabilir. Çokkültürlülük toplumda var olan kültürel, dil, din, etnik olarak farklılıkları açıklamak için kullanılmaktadır.¹ Çokkültürlülüğü farklı kültürlerin eşit ve değerli kabul edilmesi olarak görmek de mümkündür.²

Herhangi bir konunun akademik düzlemde gündeme gelmesi bu konudaki problemin bireysel ve toplumsal alanda karşılığını bulmasıyla doğru orantılıdır. Kültürel ve dinsel farklılıkların pratik

1 Zafer İbrahimoglu, Gayrimüslim Azınlıklara Göre Türkiye’de Vatandaşlık ve Vatandaşlık Eğitimi (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2014), 60; Will Kymlicka, Çokkültürlü Yurttaşlık: Azınlık Haklarının Liberal Teorisi (İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2015), 50.

2 Charles Taylor, Çokkültürcülük : Tanınma Politikası (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2014), 84-85.

hayattaki karşılaşmalarında yaşanan zorluklar, çokkültürlülük sorunlarının eğitim ve din eğitimi bağlamında ele alınmasında etkili- dir. Aslında tarihin her döneminde farklı kültürlerin yakın temasta olması alışılabilir bir durumdur. Son yıllarda alt kültürlerin hâkim kültür karşısındaki duruş değişikliğinin yanı sıra kültürel çeşitliliğe olan bakış açısının farklılaştığı da görülmektedir. Bu kitapta sadece çokkültürlülük değil, eğitimin bu kavrama olan yaklaşımının tarihsel süreci de ele alınmaktadır. Eğitim ortak bir kültür oluşturmanın ne- resinde durmaktadır? Eğitimin amaçları arasında kültürlenme süreci olması mı kültürlerin muhafazası mı önemlidir? Bu gibi sorular kitabı okurken akla gelebilecek örneklerden birkaçıdır.

Editörlüğünü Recep Kaymakcan'ın yaptığı bu çalışma birbirinden farklı ülke ve kültürlerde konuyla ilgili alanlarında söz sahibi olan akademisyenlerin makalelerinin Türkçeye çevrilmesi ile oluşmuştur. İki bölümden meydana gelen eserin her bir bölümünde dörder ma- kale bulunmaktadır. İlk bölüm "Çokkültürlülük: Kültür ve Eğitim", ikinci bölüm ise "Çokkültürlülük: Din ve Din Eğitimi" şeklindedir.

İlk basımı 2006 yılında gerçekleşen kitabın günümüzde önceki dönemlere nazaran daha fazla dillendirilen çokkültürlülüğün neliği, kültürel çeşitliliğin arttığı toplumlarda din eğitiminin nasıllığı so- runlarına dikkat çekmiş olması önemlidir. Dünya üzerinde yaşanan -büyük ölçüde zorunlu- göçler nedeniyle farklı kültürlerin karşılaşma sahnelerine daha fazla şahit olunacağı öngörülebilir bir durumdur. Bu nedenle eserin başlığında yer alan kavramların tanımlanması, sınırlarının çizilmesi ve din eğitiminin çokkültürlü topluma karşı kendisini konumlandığı yerin belirlenmesi gerekmektedir. Bu açıdan bakıldığında tanıtımı yapılan eserin farklı kültürlerden ve inançlardan hareket eden yapısına rağmen yaşanan tecrübeleri anlamak açısından çalışma dikkate değerdir.

Kitabın önsözünde Kaymakcan, değişen dünyaya dair bir tasvir yaparak insanlar arasındaki benzerlikleri merkeze alan modern düşüncenin değişmeye başladığına dikkat çekmektedir. Değişimin nedenleri arasında ise kitle haberleşme araçlarının yaygınlaşması, göç dalgaları, uluslar ötesi kuruluşların etkinliğinin artması gösteril- mektedir. Postmodern teorisinin moderniteyi kısmi bir bakış açısıyla

değerlendirdiği ve postmodernitenin göreceliğe vurgu yaptığını ifade etmesiyle çoğulculuğa ve çokkültürlülüğe geniş bir alan açıldığı anlaşılmaktadır. Modernitenin genel kabul gören sloganlarının özgürlük, eşitlik ve kardeşlik olarak belirlendiğine dikkat çeken Kaymakcan; postmodernizmin yeni sloganlarının ise özgürlük, farklılık ve hoşgörü olduğunu söylemektedir. Yazarların makaleleri hakkında betimlemeler yapan editör; kültür, eğitim ve din gibi alanlar çerçevesinde tartışılan çokkültürlülüğe olumlu bir bakış açısına sahip olan yazarların yanı sıra eleştirel değerlendirmelerin de kitapta yer aldığı bilgisini vermektedir.

Kitabın yazılarının belirlenmesi ve çeviriler için 2005-2006 döneminde Değerler Eğitimi Merkezi “Avrupa Birliği Bağlamında Değerler Eğitimi” çalışma grubundaki farklı akademik disiplinlerde lisansüstü eğitim gören öğrencilerle çalışıldığı anlaşılmaktadır. Önsöz Kaymakcan’ın çevirileri yapılan makalelerle ilgili genel değerlendirmeleri ve kitaba destek olan isimlere teşekkürü ile sona ermektedir. (s. 7-17)

Birinci bölümde yer alan makaleler kültür ve eğitim kavramları odaklıdır. “Çoktan Tek Bir Ulus” başlığındaki makale Harvard Üniversitesi profesörlerinden Samuel P. Huntington’a aittir.³ Bu makale Fatih Şeyhanoglu tarafından tercüme edilmiştir. Yazar makalesinde Amerikan toplumunun oluşum sürecini aktarmaktadır. Huntington’a göre Amerikan kültürü Hristiyanlık, ferdiyetçilik, çalışma etiği ve ahlakiliği içeren Protestan değerleri, İngiliz dili, Britanya hukuk ve adalet geleneği, Avrupa sanatı, edebiyat ve felsefe mirasının bir araya gelmesiyle oluşmaktadır. İngiliz Protestanlar yerine Fransız, İspanyol ve Portekizli Katoliklerin yerleştiği bir Amerika’nın şimdiki Amerika olamayacağını vurgulayan Huntington; göçmenlerin “Amerikalı yapıma” ülküsüyle bu ülkede karşılandığını belirtmektedir. “Amerikan milli entegrasyonunun zirvesi”ni kabul eden bir bakış açısına sahip olan yazarın son yıllardaki çokkültürlülük ve çeşitlilik doktrinlerinin entegrasyonu zayıflattığına dikkat çekerek bu konudaki tartışmalarda tarafını net ifade ettiği görülmektedir. Farklı kimliklerin asimilasyon süreçleriyle ilgili araştırma sonuçları aktarılmakta ve özellikle Müslümanların gayrimüslim topluluklar

3 Ölümünden önce Harvard University Department of Government bölümünde öğretim üyesi olarak görev yapmıştır.

tarafından “sindirilemez” olduğu vurgulanmaktadır. Meksikalıların asimile edilmesinin zor olduğu, kendi kültürlerini değiştirmek yerine onunla övünmeye giden bir süreci yaşadıkları makalenin önemli bir alanını kapsamaktadır. Makalenin başında yazarın dikkat çektiği nokta olan çokkültürlülüğün Amerikan kültürünün çözülmesine yol açacak bir özelliğe sahip olduğu tezine uygun örneklerin olduğu çalışmada konuyla ilgili çözüm önerileri mevcut değildir. (s. 21-34)

Bölümün ikinci makalesi Neslihan Akbulut tarafından çevirisi yapılan Prof. Mike Featherstone⁴ tarafından kaleme alınan “Küresel ve Yerel Kültürler” başlıklı çalışmadır. Yazar, Yahudi–Hristiyan düşüncesindeki kurtuluş ve kurtarıma fikirlerinin sekülerleşmesinin modernite tanımının anahtarı olduğunu ifade ederek 20. yy. ortasında Batı dışı dünyanın kendi tarihleri olduğunu kabullenme sürecini aktarmaktadır. Küresel bir kültürü, ulus bir devletin kültürü olarak kavramanın doğru olmadığını anlattığı yazıda iletişim araçlarının, yoğun mali ve ticari bağların, teknolojik gelişmelerin artışının yoğun değişimlere neden olduğu ve üçüncü bir kültürün ortaya çıktığı aktarılmaktadır. 20. yüzyılın sonunda ulus devletlerin bölgesel ve etnik farklılıkları göz önünde bulunduran çokkültürlü bir bakış açısıyla yeniden kimliklerini oluşturma sürecine girdiğini anlatan Featherstone, makalesini küresel ve yerel kültürlere özgü olan öznel bakış açısının ölümsüzleştirilmemesi gerektiğini belirterek bitirmektedir. (s. 35-60)

Prof. Johannes A. Van der Ven⁵ tarafından “Eğitimde Çokkültürlülük: Tanınma Siyaseti” isimli makalesi Fatih Şeyhanoglu tarafından tercüme edilmiştir. Yazar giriş cümlesinde çokkültürlülüğü sorunlu bir terim olarak ifade etmekte ve bu sorunları maddeler halinde ele almaktadır. Çokkültürlü toplum terimi yerine kullanılan çok etnikli toplum ifadesinin daha uygun olduğunu belirten yazar Batı dünyasında baskın kültürün modern, laik ve sosyal katılımın tamamlanmış hali olarak tanımlandığını belirterek bu kavramlar üzerinde durmaktadır. Ayrıca bu makalede çok etnikli toplum teriminin ekonomik, siyasi, hukuki ve toplumsal yönleri de içerdiğine dikkat çekmektedir. Batı toplumunun modern olarak nitelendirilen kültürel yapısına

4 Nottingham Trent University Sociology and Communications bölümü öğretim üyesidir.

5 Hollanda Nijmegen Katolik Üniversitesi İlahiyat Fakültesi dekanlığı yapmıştır.

katılım sürecinin zorluklarını ortaya koymak istediğini ifade eden yazar; eğitimin azınlık olarak adlandırılan öğrencileri toplumun alt sınıfına dâhil ettiğini belirtmektedir. Eğitimde tanınma siyasetinin sonuçları tartışıldığı gibi liberalizm ve toplumculuk yaklaşımları arasında konumlandırılan iletişime dayalı yaklaşım öneriliyor gözükmektedir. (s. 61-96)

Birinci bölümün son makalesi “İngiltere’de Çokkültürlülük ve Eğitim: Dâhili Bir Tartışma” başlığındadır. Prof. Tariğ Modood⁶ ve Dr. Stephen May⁷ tarafından kaleme alınan çalışma Emine Öztürk tarafından tercüme edilmiştir. İngiltere özelinde çokkültürlülüğün ortaya çıkış sürecini aktararak konuya giriş yapan yazar; 1970, 1980 ve 1990’ları çokkültürlü ve ırkçı karşıtı eğitimin dönüşüm yaşadığı yıllar olarak nitelendirmektedir. Makalede İngiltere’de ırksal farklılıkların topluca ele alınmadığı anlaşılmaktadır. Asyalılar, Hintliler, Pakistanlılar, Afrikalı Karayipler gibi farklı kültürlerinde kendi içerisinde karşılaştırıldıkları aktarılmaktadır. Üniversiteye giriş oranlarında Afrikalı, Çinli, Asyalı, Hindistanlı ve diğer etnik gruplardan gençlerin önemli başarı kazandıkları bilgisi mevcuttur. Çokkültürlülükle ilgili olumlu bakış açısının ve kabulün İngiltere’de oldukça yavaş ilerlediğine dikkat çekilerek makale sona ermektedir. (s. 97-115)

Kitabın ikinci bölümü de ilk bölüm gibi dört makaleden oluşmaktadır. Seçilen makaleler çokkültürlülüğü din ve din eğitimi bağlamında ele almaktadır. Bölümün adı “Çokkültürlülük: Din ve Din Eğitimi” dir. İlk makale Prof. John Hick⁸ tarafından “Teolojide Kopernik Devrimi” başlığındadır ve Yasin Meral tarafından çevirisi yapılmıştır. Kullanılan dil ve kurulan bağlantılar anlamında kitabın en net makalelerinden biri olan Teolojide Kopernik Devrimi Hristiyanlığın kurtuluşun tek yolu olup olmadığıyla ilgili soruyla başlamaktadır.⁹ Diğer inançları uzun süre görmezden geldiğini ifade eden Hick; böyle bir bakış açısının diğer inançlardaki insanları ve teolojik problemleri

6 İngiltere Bristol Üniversitesi’nde Sosyoloji ve Politika bilim dalı öğretim üyesi, Centre for the Study of Ethnicity and Citizenship kurucu direktörü.

7 İngiltere Bristol Üniversitesi Sosyoloji Bölümü öğretim üyesidir.

8 Ölümünden önce İngiltere Birmingham Üniversitesi’nden emekli olan din felsefecisi ve teolog. 2012 yılında vefat etmiştir.

9 Çalışmanın net olması ile hem kullanılan dilin daha anlaşılır olduğu hem de yazarın çokkültürlülük kavramına olan yaklaşımını açık bir biçimde ortaya koyduğu anlatılmak istenmiştir.

görmezden gelmeye yol açtığını ifade etmekte ve “Kilise dışında kurtuluş yoktur” dogmasının askıya alındığını vurgulamaktadır. Dünyayı evrenin merkezinde kabul eden Batlamyusçu tasvirinden merkezde güneşin yer aldığı Kopernik devrimine doğru evrilmeyi aktarmaktadır. II. Vatikan Konsili’nin kararlarını açık ve cömert bulmasına rağmen yazar Kopernik devrimini gerçekleştiremediğini de eklemektedir. Teolojide Kopernik devriminin radikal bir dönüşüm olduğunu, merkeze Tanrı’yı alan ve tüm beşer dinlerin O’na hizmet etmesi gerektiğini belirten John Hick farklı coğrafyalarda dünyaya gelen insanların kendi Batlamyusçu teolojisine sahip oldukları görüşünü de aktarmaktadır. Bu bakış açısından uzakta kapsamlı ve küresel geçerliliği olan bir teoriye sahip olunabileceğini de belirtmektedir. (s. 119-134)

“Çoğulluk Kavramı ve Din Eğitimi Açısından Anlamı” adlı makale Doç. Dr. Geir Skeie¹⁰ tarafından yazılmış, Z. Şeyma Arslan tarafından tercüme edilmiştir. Yazar çoğulluk ve çoğulculuk kavramlarını ele alarak makaleye başlamaktadır. Çoğulluğu bir takım çeşitliliğin bulunması hali olarak tanımlayan Skeie, çoğulculuğu ise belirli bir çoğulluğa yönelik olumlu bir değerlendirme olarak açıklamaktadır. Çoğulluğa karşı üç farklı tavırdan bahseden yazar her bir bakış açısını kendi içerisinde izah etmektedir. 1960’ların sonlarında meydana gelen göç dalgalarından sonra Avrupa’nın çoğulluğu tecrübe ettiği aktarıldıktan sonra sosyo-kültürel çoğulluk, geleneksel ve modern boyutlar şeklinde ele alınmakta din eğitimiyle ilgilenen her bireyin çoğullukla zorunlu bir iletişimi olduğu belirtilerek sınıflarda yer alan çoğulluktan bahsetmektedir. Çoğulluğu göz önünde bulundurmayan eğitimcinin diğer öğrencileri görmezden geleceğine dikkat çekilerek çoğulluğun öğrenimin hem içeriği hem de işleyişin bir parçası olduğu yazar tarafından vurgulanmaktadır. (s. 135-153)

Prof. Hans Georg Ziebertz¹¹ tarafından kaleme alınan “Çokkültürlü Bir Toplumda Din Eğitimi” isimli makale Z. Şeyma Arslan tarafından Türkçeye çevrilmiştir. Yazar makalesine çoğulluk ve çoğulculuk kavramlarının din eğitimiyle ilgili sorunlara yol açtığını belirterek başlamaktadır. Çoğulluğun, çoğulculuk şeklinde meşrulaştırılması ile

10 Norveç – The University College of Stavanger’de öğretim üyesi.

11 Almanya Wuezburg Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Din Eğitimi Bilim Dalı öğretim üyesidir.

birlikte din eğitiminin de nasıl meşrulaştırılacağı sorusunun ortaya çıktığını ifade etmektedir. Ziebertz, üç tür çoğulculuk kavramından bahsederek makalede din eğitiminin didaktik ya da pratik öğretim sorunlarının üzerinde durulmayacağı, kültürel ve politik bağlamın ele alınacağını anlatmaktadır. Çoğulculuk teorisini Almanya bağlamında ele alan yazar çalışmasında Francois Lyotard, Jürgen Habermas ile Charles Taylor'ın çoğulculuk teorilerini din eğitimi açısından değerlendirmektedir. (s. 155-180)

Kitabın ve ikinci bölümün son makalesi “Çoğullaşabilir Bir Din Pedagojisi Modeli: Dini Çoğulculuğun Sınırları” başlığındadır. Prof. Dr. Rudolf Englert'in¹² çalışması Nesibe Gülşen tarafından tercüme edilmiştir. Yazar dini çoğulculuğun farklı biçimlerine daha yakından bakılması gerektiğini belirterek konuyu ele almaktadır. Dini çoğulculuk alt başlıklarda ele alınmış, Hristiyanlık ile önce ateizm sonra da diğer dinler arasındaki farklılıklar yazarın ifadesine göre pratik hayat durumlarına göre açıklanmaktadır.

Eserde farklı ülke ve kültürlerden akademisyenlerin çokkültürlülük kavramıyla ilgili bakış açıları ve tarihsel sürecin günümüze olan yansımaları ele alınmıştır. Çeviri eserlerinde yaşanan temel problemlerden biri olan anlaşılabilirlik, konu akademik eserler olduğunda hem çeviriyi yapan hem de okuyanlar açısından işi daha da zorlaştırabilmektedir. Ancak elimizdeki çalışma konuyla ilgilenen bireyler için genel olarak açıktır. Aynı zamanda konu güncelliğini yitirmediği gibi küreselleşen ve değişen dünya ile birlikte daha da önem kazanmaktadır. Kitabın tercüme edildiği günden bugüne kadar -konunun önemine binaen- akademik çevrede ele alınması gereken çokkültürlülük ve din eğitimi başlıklarının yeteri kadar ilgi görmediği düşünülmektedir. Eserde makaleleri aktarılan yazarların yaşadıkları kültürdeki hâkim unsurun Hristiyanlık olması, bazı yazarların da Hristiyan ilahiyatında eserler ortaya koymasına nedeniyle çoğu zaman hareket noktası tek bir din ile sınırlıdır. Bu nedenle yaşanan coğrafya, içinde bulunulan kültür, konuşulan dil, kabul edilen din açısından -çokkültürlülük ve eğitim bağlamında- ülkemizdeki akademik bakış açısını yansıtan makalelerin eklenmesi eseri

12 Duisburg-Essen Üniversitesi Praktische Theologie bölümü öğretim üyesidir.

daha cazip hale getirebilirdi. Konuya ilgi duyan bireylerin kültürel parametreleri gözden geçirerek yaşadığımız topluma uygun soru ve çözüm önerileri sunması gerekmektedir. Bu noktada çokkültürlülüğe değişik noktalardan bakan yazarların makalelerinin olduğu eser, başvuru kitabı olarak misyonunu yerine getirecektir.

Kaynakça

İbrahimioğlu, Zafer. *Gayrimüslim Azınlıklara Göre Türkiye'de Vatandaşlık ve Vatandaşlık Eğitimi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2014.

Kymlicka, Will. *Çokkültürlü Yurttaşlık: Azınlık Haklarının Liberal Teorisi*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2015.

Taylor, Charles. *Çokkültürcülük : Tanınma Politikası*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2014.

